

Προλεγόμενα στο αύριο ή, αλλιώς, η έξοδος από την κόλαση

*Εκείνο που αποτελεί πρόβλημα ενός πολιτισμού
δεν είναι η ταυτότητά του, αλλά τα όριά του.*

ΜΙΣΣΕΛ ΦΟΥΚΩ, *Η ιστορία της τρέλας*
(εκδ. Ηριδανός, 2004)

Υπάρχει πολλή ένταση στο ελληνικό σύστημα, επί δεκαετίες, συνεχώς. Ο περασμένος αιώνας φορτωμένος με πολέμους, με τη Μικρασιατική Καταστροφή και τον Εμφύλιο, τη Χούντα, την προδοσία της Κύπρου. Υπό αυτό το πρίσμα, η περίοδος της Μεταπολίτευσης θα μπορούσε να θεωρηθεί περίοδος δημοκρατίας και ευμάρειας. Και ήταν. Ήταν όμως κι άλλα πράγματα, όχι και τόσο ανάλαφρα. Ήταν περίοδος μεγάλων εσωτερικών αναζητήσεων της ελληνικής κοινωνίας, η οποία για πρώτη φορά είχε την ηρεμία και το χρόνο να διευθετήσει κάπως τα μεγάλα ψυχικά τραύματα του παρελθόντος και να διεκδικήσει την ευρωπαϊκότητα και τον αυτοπροσδιορισμό της.

Διεργασίες επίπονες και ψυχοφθόρες, φανερές και υποδόριες, ενθαρρυντικές και πτωπαθείς, με άλματα καιπισωγυρίσματα, συντελούνται όλη αυτή την περίοδο γύρω από την έννοια της ελληνικότητας. Η ιστορία επανεξετάζεται, η γλώσσα πιέζεται αλλά και τελεί υπό μείζονες επεξεργασίες, τα κοινωνικά στερεότυπα καταρρέουν. Διαμάχες παντού. Η ταυτότητα της ελληνικής κοινωνίας αναθεωρείται συνεχώς, αναζητώντας ένα δυναμικό στίγμα, μια επιβεβαίωση της ελληνικότητας με άλλους όρους, απαλλαγμένη από βαρίδια του παρελθόντος, επαναθεμελιωμένη χωρίς διλήμματα, σύγχρονη και διεθνώς ανταγωνιστική.

Η ευρωπαϊκότητα, σε μεγάλο βαθμό, εικονικά τουλάχιστον, κατακτήθηκε, αλλά μόλις συνέβη αυτό, άρχισε να καταρρέει η ευρωπαϊκή δυναμική. Και σαν να μην έφτανε αυτό, χρεοκόπησε απρόσμενα και το κράτος, και ξαφνικά όλα άλλαξαν. Η ελληνική κοινωνία βρέθηκε μπροστά στον καθρέφτη απροετοίμαστη. Το πορτρέτο του όμορφου Ντόριαν Γκρέι είχε εξαφανιστεί και στη θέση του είδε μια κουρασμένη και καταθλιπτική φιγούρα που τη λειδορούσε ολόκληρη η Ευρώπη. Είδε ένα διχασμένο πρόσωπο που δεν μπορεί ακόμα να αποφασίσει αν θέλει να είναι Έλληνας ή Ρωμιός. Είδε τον μάμη του Καΐρου να χοροστατεί μπροστά στην «αθηναϊκή τριλογία» και μερικές εκατοντάδες οικονομικούς μετανάστες να καταλαμβάνουν τη Νομική σχολή...

Οι Αθηναίοι φοβούνται πως κάτι παίζεται. Οι θεωρίες συνωμοσίας βρίσκουν εύφορο έδαφος να αναπτυχθούν. Ακόμη και για τους πιο ψύχραιμους υπάρχουν στιγμές που δίνουν την αίσθηση ότι στην Ελλάδα δοκιμάζονται σημαντικά πράγματα. Η χώρα μοιάζει να είναι το δοκιμαστήριο διαφόρων κρίσιμων διεθνών εξελίξεων, σαν τους νέου τύπου μεταμοντέρνους πολέμους, όπως ο νομισματικός, ο μεταναστευτικός, ο ταξικός, στους οποίους ούτε οι παίκτες είναι φανεροί, ούτε οι αφορμές ξεκάθαρες, ούτε οι στόχοι ευκρινείς.

Το σοκ είναι ισχυρό. Η ελληνική κοινωνία βρίσκεται καταχρεωμένη και έχει μπροστά της κρίσιμα προβλήματα. Το 11% του πληθυσμού είναι ξένοι, το κράτος δεν υπάρχει, η οικονομία καταρρέει, η δημόσια παιδεία και υγεία δεν υφίστανται, οι γείτονες πιέζουν ασφυκτικά και η κυβέρνηση επιχειρεί να κάνει όσα δεν έγιναν τα τελευταία τριάντα πέντε χρόνια. Η σύγχυση είναι δραματική. Η απαισιοδοξία εξαπλώνεται. Όλοι οι παράγοντες της ιστορίας έχουν βγει στους δρόμους και στο Facebook. Η ελληνική κοινωνία βράζει. Μικροί ανομολόγητοι εμφύλιοι έχουν ξεσπάσει. Όλοι εναντίον όλων.

Η αγωνία για το πού πάμε κορυφώνεται. Μετά τις περικοπές των μισθών, 3.086 αξιωματικοί και υπαξιωματικοί παραιτούνται... Ο Ταγίπ Ερντογάν εξηγεί ότι «η Ελλάδα υπερεξοπλίστηκε, γι' αυτό χρεοκόπησε» Οι συντηρητικές εφημερίδες κραυγάζουν πως η τουρκική Ziraat Bank δανείζει τώρα και Έλληνες στρατιωτικούς, υποθηκεύοντας γη δίπλα σε στρατιωτικά αεροδρόμια. Ο νέος δήμαρχος της Θεσσαλονίκης Γιάννης Μπουτάρης δηλώνει: «Θα δώσω χώρο για τζαμί, για αποτεφρωτήριο, θα κάνω μνημεία εβραίων, Τούρκων...» (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 19.11.2010). Στην Αθήνα εκλέγεται πρώτος σε ψήφους δημοτικός σύμβουλος ο Ηλίας Ψινάκης...

Τον Ιανουάριο του 2011 οι άνεργοι ήταν μια ανάσα από τους 700.000, ενώ, σύμφωνα με τις προβλέψεις, θα υπερβούν τους 800.000 μέσα στο έτος. Το 2010 συνολικά 48.811 Έλληνες, στην πλειονότητά τους νέοι, αναζητήσαν εργασία στο εξωτερικό, καταθέτοντας το βιογραφικό τους στην ευρωπαϊκή πύλη Europass...

«Εξοστρακίζουν» την Ιστορία από το Λύκειο, φωνάζει ο συντάκτης του άρθρου της ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ (19.11.2010). Η αγωνία για την ελληνική ταυτότητα καταγράφεται στις επιλογές βιβλίων του αναγνωστικού κοινού. Το Μουσείο της Ακρόπολης διοργανώνει δωδεκάωρη συζήτηση με 40 προσωπικότητες από όλο τον κόσμο και θέμα την «ελληνική αυτογνωσία»! Το υπουργείο Πολιτισμού ανακοινώνει αιφνιδίως την κριτική επανέκδοση ολόκληρου του έργου του Νίκου Καζαντζάκη και τη μετάφρασή του σε ξένες γλώσσες!

Πού πάμε όμως και πώς πάμε; Πόσο αληθινή είναι σήμερα η ταυτότητα των Ελλήνων; Ποιες αλλαγές έχει υποστεί από την έλευση του ευρώ και την παγκοσμιοποίηση; Πώς μας βλέπουν οι ξένοι τα τελευταία χρόνια; Κινδυνεύει η ευρωπαϊκή μας υπόσταση; Γιατί χρειάζεται ανανέωση της «φωτογραφίας»; Γιατί πρέπει η ελληνικότητα να επαναθεμελιωθεί χωρίς διλήμματα; Ποιοι υπόγειοι παράγοντες διαμορφώνουν τη νέα ελληνική ταυτότητα; Ποιοι και πώς αναθεωρούν την ιστορία μας; Πόσο αντέχει η ελληνική γλώσσα; Τι σημαίνει η κατάρρευση των κοινωνικών στερεοτύπων; Πώς το μνημόνιο επηρεάζει το DNA των Ελλήνων; Πώς πρέπει να είναι η νέα ταυτότητα για να βγούμε πάλι μπροστά;

Στο βιβλίο αυτό καταγράφω την κοπιαστική και αγωνιώδη πορεία της ελληνικής κοινωνίας προς τον αυτοπροσδιορισμό μέσα από τρία δυναμικά πεδία της

εθνικής μας ταυτότητας: την αναφιλάφηση της ιστορίας, τις εξελίξεις γύρω από την ελληνική γλώσσα και το λυκόφως των εθνικών μας στερεοτύπων.

Επεξεργάστηκα ένα τεράστιο υλικό για να αναδείξω τις υπογείες δυναμικές που αναπτύσσονται στους κόλπους της κοινωνίας και αναθεωρούν την ελληνική ταυτότητα, μέσα από σφοδρές συγκρούσεις που διαφεύγουν από τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων. Το παρόν βιβλίο διαβάζεται είτε ως ανθολόγιο κρίσεων και σχολίων για τη σύγχρονη ελληνικότητα από κορυφαίους ξένους και Έλληνες διανοούμενους, είτε ως στοχαστικό ρεπορτάζ για τις επιστήμες της ιστορίας, της γλώσσας και της κοινωνικής ψυχανάλυσης, είτε ακόμη ως αλληλουχία εθνικών εξομολογήσεων πάνω στο ντιβάνι της παγκοσμιοποίησης.

Το βιβλίο αυτό δεν είναι ένα βιβλίο για το έθνος, ούτε για τον πατριωτισμό. Αφορά την ταυτότητα της κοινωνίας μας, την ανάγκη της αποκάθαρσης από την «πανουργία της ιστορίας», αλλά και της αναγνώρισης. Το βιβλίο αυτό δεν γράφτηκε για να προκαλέσει κατάθλιψη, αλλά για να φωτίσει μια διέξοδο με οραματική τρυφερότητα. Είναι στην ουσία του ένα βιβλίο ψυχαναλυτικό, που έρχεται να σηματοδοτήσει επικίνδυνα σημεία και γκρεμούς, και κυρίως να φωτίσει τις δυναμικές που αναπτύσσονται...

Πιστεύω πως είναι πλέον καιρός να ξεχωρίσουμε το ορθολογικό από το ιδεολογικό ή το θρησκευτικό, ακόμη και από το εθνικό. Στο δίλημμα που αντιμετωπίζουν τα περισσότερα έθνη, παρελθόν και ιστορία ή παγκοσμιοποίηση, εμείς είμαστε στην καλύτερη κατάσταση, γιατί έχουμε την οικουμενικότητα μέσα στην εθνική ταυτότητα.

Η πρόθεσή μου είναι δημιουργική, είναι πρόθεση υπέρβασης. Έγραφα ένα βιβλίο για τους Έλληνες που ψάχνονται και ελπίζουν. Έγραφα ένα βιβλίο, στην ουσία του, αισιόδοξο. Προσπαθώ να αντλήσω αισιοδοξία μέσα από την πραγματικότητα που περιγράφω. Προσπαθώ να δω τη φωτεινή πλευρά των πραγμάτων –μέσα σε αυτή την εξουθενωτική πραγματικότητα που ζούμε– και να αναγομώσω την ελπίδα. Είναι ένα βιβλίο για τη νέα αυτοπεποίθηση.

Μάκης Ανδρονόπουλος
Αθήνα, Φεβρουάριος 2011